

Розвиток екологічного обліку й екологічного аудиту як інструментів забезпечення сталого розвитку підприємств сприятиме реалізації національної стратегії сталого розвитку України, зокрема посиленню екологічного складника економіки і гармонізації екологічних та економічних інтересів суспільства. За цих умов застосування процедури екологічного обліку й екологічного аудиту є необхідною умовою ефективної реалізації екологічної політики і прийняття обґрунтованих еколого-економічних рішень на лісових підприємствах.

Література

1. Вайцеккер Э. Фактор четыре. Затрат – половина, отдача – двойная. Новый доклад Римскому клубу : пер. А.П. Заварнищина и В.Д. Новикова / Э. Вайцеккер, Э. Ловинс, Л. Ловинс / под ред. акад. Г.А. Месяца. – М. : Изд-во "Academia", 2000. – 400 с.
2. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами: практ. посібн. / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко. – К. : Вид-во "Лібра", 2004. – С. 61.
3. Максимів Л.І. Аналіз життєвого циклу продукції як інструмент екологічного аудиту систем менеджменту довілля деревообробних підприємств / Л.І. Максимів, М.Е. Матвеев, Р.В. Кошля // Наукові праці Лісівничої академії наук України : зб. наук. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2008. – Вип. 6. – С. 129-142.
4. Максимів Л. Тенденції розвитку екологічно зорієнтованого бухгалтерського обліку / Л. Максимів // Бухгалтерський облік і аудит : наук.-практ. журнал. – 2005. – № 5. – С. 18-23.
5. Максимів Л.І. Удосконалення обліку й аналізу екологічних витрат і вигід деревообробних підприємств / Л.І. Максимів, О.О. Долженко // Наукові праці Лісівничої академії наук України : зб. наук. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 8. – С. 26-29.
6. Пелиньо Л.М. Значення лісів та проблеми обліку лісових ресурсів в Україні / Л.М. Пелиньо, Л.І. Максимів // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2006. – Вип. 16.2. – С. 124-126.
7. Пелиньо Л.М. Екологічний аудит як вагомий інструмент підвищення ефективності діяльності підприємств лісового сектора економіки в умовах конкурентного середовища / Л.М. Пелиньо // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.3. – С. 234-238.
8. Рекомендації Постійної комісії ГА ООН 1653 (2004) // Про екологічний облік як інструмент сталого розвитку : доповідь Комісії з довілля, сільського господарства, місцевих та регіональних справ.
9. Туниця Ю.Ю. Еко-економіка і ринок: подолання суперечностей / Ю.Ю. Туниця. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 314 с.

Пелиньо Л.М. Теоретические подходы к формированию системы эколого-экономического учёта на предприятиях лесного сектора экономики

Рассмотрены теоретические основы формирования системы эколого-экономического учёта лесных предприятий, определены основные составляющие этой системы. Приведена классификация экологических затрат лесных предприятий. Обоснована необходимость составления отчётности об устойчивости развития предприятиями лесного сектора.

Ключевые слова: эколого-экономический учёт, отчётность об устойчивости развития, экологический менеджмент, экологические выгоды, экологические издержки.

Pelin'o L.M. Theoretical approaches to environmental accounting system development at forest enterprises

Theoretical approaches to environmental accounting system formation are reviewed. The main components of this system are defined. The classification of environmental costs for forest enterprises proposed. The necessity of reporting on forest enterprises sustainability is confirmed.

Keywords: environmental accounting, sustainability reporting, environmental management, environmental benefits, environmental costs.

УДК 504.03 Ст. викл. О.В. Геник, канд. екон. наук; аспір. М.П. Мельникович; доц. Я.В. Геник, канд. с.-г. наук; доц. О.І. Каспрук, канд. с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ САМОВІЛЬНИХ РУБАНЬ ЛІСУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДОБРОБУТ МІСЦЕВИХ ГРОМАД

Визначено основні причини самовільних рубань деревини місцевим населенням у лісових масивах Карпатського регіону. Встановлено соціальні, економічні та екологічні наслідки, спричинені незаконними рубаннями лісу. Запропоновано заходи щодо запобігання незаконному рубанню лісу та більш ефективного використання лісових ресурсів місцевим населенням.

Ключові слова: незаконні рубання лісу, причини та наслідки самовільних рубань, мешканці лісозалежних громад.

Лісові екосистеми мають надзвичайно важливе значення для забезпечення добробуту лісозалежних громад. Для мешканців гірських регіонів лісові ресурси – це джерело отримання деревини для господарських потреб і опалення, місце збирання ягід і грибів, лікарської та технічної сировини.

Самовільні рубання деревини на сьогодні є однією з найважливіших проблем лісового господарства. Вони призводять до низки негативних соціальних, економічних і екологічних наслідків та безпосередньо впливають на добробут місцевого населення [1-3]. У рамках Програми ENPI-FLEG "Удосконалення систем правозастосування й управління в лісовому секторі у країнах-учасницях Європейської політики добросусідства та Росії" здійснено дослідження щодо встановлення причин і наслідків самовільних рубань деревини, а також виявлення їх негативного впливу на добробут лісозалежних громад.

Дослідження проведено в трьох адміністративних районах Карпатського регіону країни (Старосамбірський р-н Львівської обл.; Косівський р-н Івано-Франківської обл.; Хустський р-н Закарпатської обл.), які відзначаються високою лісистістю (площа земель лісового фонду – понад 45 % від площі району) та відносно значним обсягом продукції, робіт і послуг лісового господарства. Методика проведення досліджень базувалась на анкетному стандартному опитуванні експертів "обличчям до обличчя" за місцем праці (представники органів місцевого самоврядування, бізнесу та фахівці лісового господарства) та за місцем проживання (представники місцевих громад). Загалом опитано 450 респондентів (по 150 респондентів у кожному пілотному районі), що дає змогу достовірно і реалістично оцінити ситуацію та виявити причини і наслідки незаконних рубок лісу.

Результати опитування представників місцевого населення підтвердили надзвичайну важливість лісу та лісових ресурсів для лісозалежних громад. На питання "Ліс для Вас особисто – це ..." представники громад дали відповідь, що ліс, насамперед, це:

- важливий природний об'єкт, який потрібно охороняти (88,7 % респондентів);
- місце збирання грибів, ягід, лікарських рослин (86,7 % респондентів);
- місце відпочинку (78,0 %);
- джерело отримання деревини для господарських потреб (59,3 %);
- джерело отримання дров (52,0 % респондентів).

Найбільш вагомими загрозами для стану лісів, на думку представників громад гірських регіонів, є: самовільне вирубування лісів місцевими жителями (80,7 % респондентів), зловживання при експлуатації лісових ресурсів з боку бізнесових структур (83,3 %) та корупційні схеми заготівлі деревини (83,3 %) та передача лісу в оренду тимчасовим лісокористувачам (78,0 % респондентів). Значна частина місцевого населення вважає, що незаконні рубання лісу є однією з найважливіших причин еколого-економічних проблем у своєму регіоні (45,3 % респондентів).

Розглядаючи незаконну заготівлю деревини місцевими мешканцями в лісових масивах як одну з вагомих причин соціально-економічних та екологічних проблем, можна виділити такі основні типи самовільних рубань:

1. Самовільні рубання, здійснені мешканцями для власних потреб з метою опалення житла, або отримання будівельної сировини. Збиток, завданий одним випадком такого незаконного рубання зазвичай невеликий, але якщо брати до уваги, що рубання такого характеру мають масовий характер, то і завдані збитки є значними.
2. Самовільні рубання, здійснені мешканцями для продажу чи перероблення деревини, тобто з метою отримання прибутку. Такі рубання характеризуються значно більшим обсягом вирубаного деревини, а також технічною осначеністю тих, хто їх проводить. Мешканці, які заготовляють деревину з комерційною метою, зазвичай, забезпечені технікою для заготівлі деревини та транспортом для її вивезення, а у деяких випадках і неформальними зв'язками з працівниками правоохоронних органів;
3. Рубання, які проводять на основі дозвільних документів, але з грубими порушеннями дозволених норм і правил. До таких порушень відносять рубання на площі, яка перевищує дозволу (враховуючи рубки за межами відведених лісосік), заготівля деревини в більшому обсязі або дерев кращої якості під час вибіркових рубок, заготівля більшого обсягу деревини внаслідок проведення рубань догляду за лісом чи проведення санітарних рубань.

На думку фахівців лісового господарства, найбільш поширеними в лісах Карпатського регіону є незаконні рубання, здійснені громадянами для власних потреб, зокрема для опалення житла (34,0 % респондентів), а також рубки лісу, здійснені громадянами задля отримання прибутку від продажу чи перероблення заготовленої деревини (23,7 % респондентів).

Думки мешканців лісозалежних громад і фахівців лісового господарства щодо причин самовільних рубань лісу збігаються, або є досить близькими. Так, основними причинами самовільних рубань лісу місцевим населенням, на думку мешканців лісозалежних громад, є:

- низький рівень соціального забезпечення населення (81,3 % респондентів);
- функціонування нелегальних приватних пилорам (79,3 %);
- недостатні заходи боротьби з контрабандою та корупцією (76,0 %);
- високий рівень безробіття (73,3 %);
- наявність в економіці тіньового сектору (70,7 %);

Фахівці лісового господарства основними причинами самовільних рубань місцевим населенням вважають:

- високий рівень безробіття (58,0 % респондентів);
- низький рівень соціального забезпечення населення (58,0 %);
- функціонування нелегальних приватних пилорам (48,0 %);
- низьку правову культуру населення (44,0 % респондентів).

До причин незаконних рубань деревини в лісових масивах гірських регіонів, на думку фахівців лісового господарства, можна віднести недоліки в системі управління: порушення встановлених правил і законів у галузі лісозаготівлі; ослаблення системи як загального, так і екологічного управління; відсутність прогресу у впровадженні концепції сталого лісового менеджменту.

Необхідно зазначити, що місцеве населення, яке проживає поблизу лісових територій, є досить толерантним до незаконних рубань, здійснених одиносельцанами. Значна частина населення не вважає самовільне рубання місцевими жителями одного-двох дерев для особистих потреб значним збитком для стану лісових насаджень, хоча і чітко усвідомлює, що це є незаконним рубанням лісу (41,3 % респондентів). На думку місцевого населення, ціни на деревину для будівельних потреб та на паливні дрова є надто високими, а процедура отримання законного дозволу на рубання лісу є надто складною.

Наслідки від самовільних рубань деревини в лісових масивах для лісозалежних громад умовно можна поділити на соціальні, економічні та екологічні, які тісно переплітаються між собою та посилюють дію один одного.

До соціальних наслідків, які виникли чи можуть виникнути внаслідок самовільних рубань, належать: погіршення умов життя та добробуту місцевих громад; конфлікти, пов'язані з лісокористуванням; зменшення рекреаційної привабливості території. До економічних наслідків, спричинених незаконними рубаннями, можна віднести: втрати державного та місцевих бюджетів; економічні втрати лісогосподарських підприємств; збільшення витрат з державного бюджету на забезпечення відновлення лісових екосистем;

Екологічними наслідками, які спричинені незаконними рубаннями, можна вважати: деградація доквілля та лісових екосистем; погіршення екологічних функцій лісу; зниження рівня біорізноманіття; зміна мікрокліматичних умов; виникнення стихійних лих; погіршення умов навколишнього природного середовища.

Мешканці лісозалежних громад і фахівці лісового господарства провели оцінку важливості заходів, які могли б запобігти незаконним рубанням лісу. На їхню думку, такими заходами, насамперед, є: зменшення рівня безробіття та зростання добробуту населення; посилення адміністративної та кримінальної відповідальності; посилення громадського контролю; посилення штрафних санкцій; проведення сертифікації лісів та участь громади у плануванні лісогосподарських заходів.

З метою ефективного використання лісових ресурсів і зменшення випадків самовільних рубань, місцевій лісозалежній громаді необхідно:

- підвищити культуру користування лісом (58,7 % респондентів);
- збільшити рівень згуртованості і порядку, вміти управляти своїми справами (44,7 %);
- підвищити обізнаність в своїх правах і обов'язках (43,3 %);

- створити в громаді групи найбільш ініціативних та компетентних людей, які впливали б на процес прийняття рішень у лісовому господарстві (42,7 % респондентів).

Однак, якщо б місцева громада отримала більше прав на планування та користування лісом, це призвело б, на думку населення, до більш негативних наслідків (погіршення стану лісу, зростання обсягів самовільних рубань лісу та виникнення конфліктів у громаді), аніж позитивних (згуртування громади та ефективніше використання лісових ресурсів).

Можливими заходами зі захисту лісу від незаконних рубань, на думку мешканців громад та фахівців лісового господарства, є: контролювання вивозу деревини (54,7 % респондентів), проведення громадських слухань із питань ведення лісового господарства (39,3 %), участь у плануванні лісгосподарських заходів (36,0 %), доступ до інформації щодо ведення лісгосподарських заходів та заходів із охорони лісу від незаконних рубань (35,0 % респондентів).

На основі проведених досліджень можна зробити такі висновки:

1. Мешканці лісозалежних громад усвідомлюють вагомe значення лісових ресурсів у забезпеченні соціально-економічного добробуту населення.
2. Самовільні рубання лісу призводять до негативних соціальних, економічних і екологічних наслідків та впливають на добробут лісозалежних громад.
3. Самовільні рубання, здійснені мешканцями для власних потреб з метою опалення житла, або отримання будівельної сировини, а також з метою отримання прибутку від продажу чи перероблення заготовленої деревини, є вагомими загрозами для стійкості та стабільності лісових екосистем.
4. Основними причинами самовільних рубань лісу місцевим населенням є низький рівень соціального забезпечення та високий рівень безробіття, функціонування значної кількості нелегальних приватних пилорам і наявність в економіці тіньового сектору.
5. Найбільш дієвими заходами, які запобігали б незаконним рубанням лісу є зменшення рівня безробіття та зростання добробуту населення, посилення адміністративної і кримінальної відповідальності та громадського контролю, проведення сертифікації лісів та участь громади у плануванні лісгосподарських заходів.
6. З метою більш ефективного використання лісових ресурсів та зменшення негативного впливу незаконних рубань лісу на добробут місцевих громад необхідно здійснити низку системних заходів спрямованих на підвищення культури користування лісом, збільшення рівня згуртованості місцевих громад та вміння управляти своїми справами, підвищення обізнаності щодо своїх прав і обов'язків, а також створення в громадах робочих груп із найбільш ініціативних та компетентних мешканців, які брали участь у процесі прийняття рішень у веденні лісового господарства.

Література

1. Синякевич І.М. Лісова політика: теорія і практика : монографія / І.М. Синякевич, І.П. Соловій, О.В. Врублевська та ін. / за наук. ред. проф. І.М. Синякевича. – Львів : ЛА "Піраміда". – 2008. – 612 с.

2. Генік Я. Незаконні рубки деревини в Карпатах і Західному Поліссі та заходи щодо їх запобігання / Я. Генік, М. Чернявський, І. Соловій та ін. // Еколого-економічні та соціальні проблеми неефективних і несталих методів ведення лісового господарства та незаконних лісозаготівель в Україні : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., (Львів, 2-3 грудня 2010 р.). – Львів : Вид-во ТОВ "Зелений Хрест", Ліга-Прес. – 2011. – С. 109-119.

3. Мельникович М. Соціально-економічні наслідки самовільних рубань та їх вплив на добробут місцевих лісозалежних громад / М. Мельникович, О. Генік, Г. Герасим // Еколого-економічні та соціальні проблеми неефективних і несталих методів ведення лісового господарства та незаконних лісозаготівель в Україні : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., (Львів, 2-3 грудня 2010 р.). – Львів : Вид-во ТОВ "Зелений Хрест", Ліга-Прес. – 2011. – С. 99-105.

Генік О.В., Мельникович М.П., Генік Я.В., Каспрук О.І. Социально-экономические причины и последствия самовольных рубок леса и их влияние на благосостояние местных общин

Определены основные причины самовольных рубок древесины местным населением в лесных массивах Карпатского региона. Установлены социальные, экономические и экологические последствия, вызванные незаконными рубками леса. Предложены мероприятия, препятствующие незаконной рубке леса и способствующие более эффективному использованию лесных ресурсов местным населением.

Ключевые слова: незаконные рубки леса, причины и последствия самовольных рубок, жители лесозависимых общин.

Henyk O.V., Melnykovych M.P., Henyk Ya.V., Kaspruk O.V. Socio-economic causes and consequences of unauthorized forest cuts and their impact on welfare of local communities

Main causes for unauthorized forest cuts by local population in the forestry of Carpathian region are determined. Social, economic and environmental consequences caused by unauthorized forest cuts determined. Measures on prevention of unauthorized forest cuts and more effective usage of forest resources by local population proposed.

Keywords: unauthorized forest cuts, causes and consequences of unwarranted cuts, population of forest-dependent communities.

УДК 504.003.13:[620.9:630*812] Аспір. О.П. Динька¹ – НЛТУ України, м. Львів

КРИТЕРІЙ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

Критерієм, що забезпечує вирішення суперечності між біологією лісових екосистем і зростаючою інтенсивністю їх експлуатації, є максимізація сталого в часі інтегрального еколого-економічного ефекту, який враховує сукупність екологічних та економічних ефектів на етапах заготівлі, перероблення, транспортування і споживання та відтворення окремих компонентів лісових енергетичних ресурсів та енергетичного використання лісових ресурсів загалом.

Ключові слова: збалансоване природокористування, стале енергозабезпечення, енергетичне використання лісових ресурсів, екологічний ефект, екологічні витрати, еколого-економічний ефект.

Стале забезпечення енергією є однією з найважливіших глобальних проблем ХХІ ст. Незважаючи на видимість економічного добробуту розвинених країн, майже 1,4 млрд жителів інших країн ще не мають доступу до сучасних джерел енергії. З огляду на те, Генеральний секретар ООН Пан Гі

¹ Наук. керівник: доц. Т.Ю. Туниця, д-р екон наук